

1987 – 2010: Bendt Johansen.

Fra Aalborg Stiftstidende Nov. 1987: Præst indstillet til embedet i Als.

1. december tiltræder en ny præst embedet ved Als og Øster Hurup kirker, og det bliver sandsynligvis den 43 årige stud. theol Bendt Johansen fra Mørke. Indstillingen skete i samråd med biskop Henrik Christiansen.

Den kommende præst skal afløse pastor Knud Bornemann Nielsen, der fratræder stillingen på grund af alder. Knud Bornemann Nielsen og hustru, der har fungeret som præst i landsbyerne i en menneskealder, bliver boende i Als. Ægteparret har erhvervet stuehuset til den tidligere præstegård-kun et halvt hundrede meter fra den nuværende bopæl.

Bendt Johansen, der er indstillet som nr. et, er gift og har tre børn på henholdsvis 15, 13 og 10 år. Han er udlært smed i 1965, og derefter aftjente han sin værnepligt, hvorefter han gik i gang med en sproglig gymnasieuddannelse i Rønde. Efter det to-årige studenterkursus i 1972 blev han indskrevet ved det teologiske fakultet ved Århus Universitet. Han afsluttede sin uddannelse i sommer i år.

I perioden, hvor han studerede, har han haft forskellige hverv. Han har bl.a. fungeret som kordegn i Århus og som graver ved Mørke Kirke. Han har ligeledes arbejdet inden for FDF/FPF.

Hustruen Gunda er uddannet kommuneassistent.

Den 43-årige stud. theol. Bendt Johansen bliver ordineret ved en højtidelighed i Aalborg Domkirke 23. oktober.

(Provst Ole Brandt Petersen indsatte Bendt Johansen i embedet i såvel Øster Hurup som Als.)

I jubilæumsåret 2009 har Bendt Johansen ønsket at trække sig tilbage fra stillingen og gå på pension fra 1. februar 2010. En nærmere omtale af hans og hustruen, Gunda's virke må nok vente.

1962 – 1987: Knud Bornemann Nielsen.

Aalborg Stiftstidende 18. Nov. 1987: Mærkedage for præsten.

ALS: 25 års jubilæum ved Als og Øster Hurup kirker og emeritus hæftet foran pastortitlen. Men først en 70 års fødselsdag, som den populære Als-præst kan fejre, onsdag. Det markeres ved en sammenkomst på Als kro, hvortil hele menigheden er inviteret.

(Festmiddagen på Als kro havde deltagelse af 150 mennesker. Her takkede og påpegede formanden for menighedsrådet Anker Kjeldsen for det gode samarbejde)

Knud Bornemann Nielsen, hustruen Bitten og døtrene Elisabeth og Inger blev hurtigt accepteret i det lille samfund.

Han er jævn og ligetil. Der er ikke noget ophøjet over præsten. Han kan drikke en øl med menigmand, og har gennem årene deltaget i fester og byarrangementer med lokalbefolkningen. Det har været en medvirkende årsag til det tillidsforhold, der er opstået mellem borger og præst.

Man har kunnet le sammen med præsten, græde sammen med præsten, være alvorlig sammen med præsten og har kunnet finde trøst hos præsten – han har i de 25 år været et midtpunkt i lyst og nød. Pastor Knud Bornemann Nielsen har ofte også gjort sig bemærket såvel i byen som på prædikestolen – og det har han måttet høre for bl.a. i flere lokalrevyer, men aldrig i en ond mening.

Ingen i Als og Øster Hurup kunne drømme om at genere pastor Bornemann, som han omtales i daglig tale.

Det er i ordenes bedste betydning en farverig person, der i dag runder de 70 år, som om kort tid fejrer jubilæum, og som takker af fra prædikestolene i Als og Øster Hurup kirker.

(I sin afskedsprædiken sagde Knud Bornemann Nielsen bl.a.: Det har været vidunderligt at være præst, fordi man har måttet forkynde et budskab om Guds godhed – om at menneskene ikke skal være bange, fordi Vor Herre Jesus Kristi er kommet, og så er det hele blevet anderledes.

-I de 25 år jeg har været præst her, har jeg forsøgt at forkynde evangeliet så godt, som jeg kunne, - og jeg har i alle årene været glad for at prædike for jer.

Jeg har ikke kunnet gøre alle tilpas, og det kan selvfølgelig heller ikke være meningen, og der kan også være ting, som jeg har gjort forkert, og det beder jeg om tilgivelse for, sagde pastoren, og samtidig rettede han en tak til kirkens personale.)

(Tilstrømningen til Als kirke var så stor, at det var nødvendigt at indsætte ekstra stole og skamler for at skaffe alle en siddeplads. Der var mødt lige så mange op i kirken, som om det var juleaften)

Knud Bornemann Nielsen.

Han var født 18. november 1917 i Vendsyssel. Han var præst på Fyn i en årrække. Her var han også indvalgt i byrådet, for han var meget politisk interesseret.

Han kom til Als som præst 1. december 1962.

Han gjorde sig især bemærket ved sin store diskussionslyst. Når han mødte mennesker i alle sammenhænge endte det gerne med en livlig diskussion, hvor der blev udvekslet synspunkter, og så var han i sit es.

Han var overbevist socialdemokrat, men han havde også respekt for andres synspunkter.

Hans prædikener var af svingende kvalitet. De kunne svinge fra det rene nonsens til det helt sublime.

Han var oratorisk velbegavet, men kunne i sine prædikener provokere det borgerlige samfund.

Han kunne også lægge sig ud med pressen, når han fra prædikestolen udtalte, at folk ikke skulle tro på alt det sludder, der til tider stod i Aalborg Stiftstidende.

Efter at have virket i sognet i 25 år, faldt han for aldersgrænsen den 1. december 1987. Han købte den gamle forpagterbolig til præstegården for at nyde sit otium der.

Ægteparret blev efter nogle år ramt af alvorlig sygdom, idet hans kone, Bitten, blev så syg, at hun skulle tage ophold på plejehjem. De fik begge ophold på Bernadottegården, hvor Bitten døde i 2003. Knud Bornemann Nielsen døde den 17. januar 2007.

De er begge begravet på Als kirkegård. Selv efter sin død ønskede Bornemann, at folk ikke skulle være i tvivl om han politiske standpunkt, for på gravstenen er han benævnt som: "sognepræst og socialdemokrat!"

Optaget sted og år. Optaget i Als Kirke i 1950-erne. sandsynligvis.

Billedet viser 3 personer med tilknytning til Als Kirke. Til venstre organist Clara Rand, der i mange år var tilknyttet kirken. Hun var datter af lærer Bach, Als og enke efter lærer Ove Rand. I midte Harald Andersen, Gartner Harald, der var ringer og graver. Han var også en del år medlem af Als sogneråd. Til højre pastor Marius Larsen, der var sognepræst i Als fra 1942 til 1962. Han havde opholdt sig i USA, i staten Montana, i 30-erne, og det prægede ham. 3 af hans 4 børn udvandrede til USA.

Pastor Marius Larsen var gift med Anna Karen Kirstine Marie Larsen. Født 11. februar 1902 - Død 23. juni 1989 i Bogense.

Den ældste datter Eva blev gift med Ove Larsen, broder til bager Hugo Larsen Als. Bosatte sig på Fyn. 3 andre børn Esther, Svend Aage og Nora, rejste til Amerika efter krigen. De er døde alle tre. Alle 4 børn var født i Amerika, og som følge deraf var de amerikanske statsborgere.

Efterlysning:

Pastor Marius Larsen var en ivrig fotograf, og han optog mange smalfilm.

Det var almindeligt, når man gik til præst hos ham, at han i forbindelse med konfirmationsforberedelserne lod sine kommende konfirmander se disse smalfilm. Ligeledes blev de også vist i større forsamlinger på bl.a. det gamle afholdshotel. Der var også film optaget i USA.

Lokalhistorisk forenings største ønske er at disse smalfilm stadigvæk eksisterer og at komme i forbindelse med personer som måske er i besiddelse af disse gamle smalfilm. De ville kunne bidrage med vigtige og interessante ting fra tiden i fyrrerne og halvtredserne.

1942 – 1962: Marius Larsen.

Marius Larsen var født i Mellerup ved Randers fjord, hvor han blev døbt af den kendte valgmenighedspræst og forfatter, Jakob Knudsen.

Da han var 20 år, rejste han til USA for at læse til præst i staten Iowa, men før han blev færdig, gik USA med i 1. verdenskrig. Han meldte sig som frivillig og gjorde krigen med i Frankrig til dens slutning i 1918.

Han fik nu, som andre der havde kæmpet som frivillige for USA, amerikansk statsborgerskab.

Han fuldførte sit studium og tog til Danmark., hvor han i 3 år var lærer ved Uldum højskole.

Her traf Marius Larsen sin hustru, der var elev på højskolen – fru Larsen var fynbo.

Fra 1926 til 1936 var ægteparret i Amerika, hvor han var præst ved en dansk menighed i Oregon, senere i Montana.

Deres fire børn er alle født i Amerika, og efter anden verdenskrig valgt tre af dem, en søn og to døtre, at vende tilbage til USA som amerikanske statsborgere, mens den ene datter giftede sig her og bosatte sig på Fyn.

Efter opholdet i USA fik præsteparret ansættelse i Lendum i fire år, inden de i 1942 flyttede til Als.

De er kommet godt ud af det med befolkningen, selvom pastor Larsen måske ikke har været nogen helt sædvanlig præst, som folk forestiller sig en præst skulle være. Han var meget sportsinteresseret og dyrkede gymnastik, og i hans tid i Lendum ledede han drengegygnastik i forsamlingshuset.

Mens Marius Larsen var præst i Als under 2. verdenskrig, deltog han i modstandsbevægelsen, og det var selvfølgelig af den grund han fik tilnavnet: "Pistol Marius".

Da englænderne kom til Helberskov, Kristi Himmelfartsdag, den 10. om formiddagen, blev pastor Larsen underrettet i begyndelsen af gudstjenesten. Han afbrød omgående gudstjenesten, lagde præstekjolen fra sig, tog sin lange, glatte og sorte frakke på, og under den var der skjult en maskinpistol.

Efter krigen var han en ivrig tilhænger af hjemmeværnet, som han var medlem af. Han var også med til at anlægge en skydebane ved stranden nær Halvrebene.

Han var også meget interesseret i den lokale historie.

Han var en flittig bidragsyder med artikler i Historisk Årbog for Aalborg amt om sin egn: Om degnene ved Als kirke og om Haslevgaarde og andet.

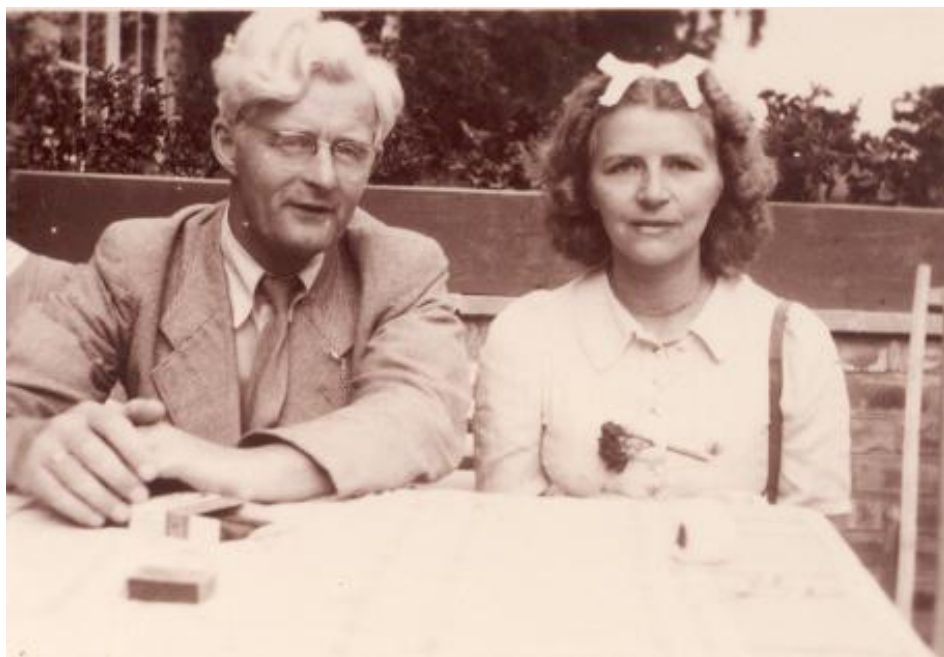
På grund af sygdom måtte pastor Larsen opgive sit embede.

Han havde håbet at kunne blive, til han faldt for aldersgrænsen, men sådan skulle det ikke være, men jeg håber, at jeg kan blive så rask, at jeg kan dyrke mine historiske interesser. "Det er vemodigt, at vi skal rejse herfra, men det er jo livets lod". siger pastor Larsen. Han følger selv sine gæster ud til den ventende vogn. I det han vinker farvel, lyser et venligt smil op i hans ansigt Et mildt og smukt og resigneret smil. Under hans sygdom vikarierede pastor Lundbeck Hansen, Skelund og Svend Breum. (Uddrag af artikel i Aalborg Amtstidende, den 22. april 1962. + enkelte tilføjelser).

Marius Larsen var født 29. august 1893 og døde den 12. august 1963 i Bogense.

Efter at have forladt præstegården flyttede de til Bogense, hvor datteren, Eva, boede. Det blev således et meget kort otium for pastor Larsen, selv om han næsten blev 70 år.

Ægteparret er begravet på Als kirkegård.

1931 - 1941: Carl Otto Preisz.

Preizz havde taget sin teologiske embedseksamen på utrolig kort tid.

Efter at han havde virket ved forskellige københavnske kirker, blev han i 1931, knap 26 år gammel, kaldet til embedet i Als - Øster Hurup.

Den gerning, der blev udøvet af de unge præstefolk i forening, og ofte i det stille, har været til lykke og velsignelse for mange mennesker, både unge og gamle.

Pastor Preisz og frue havde på en fin måde forstået at åbne folks øjne for, hvad der var stort sandt og ægte.

Hans rige evner i forbindelse med hans store oratoriske begavelse gjorde ham til en forkynder, der talte ordet med en kraft, så det gik til hjertet. Hans forkyndelse var præget af en sand gudsfrygt og hengivenhed.

Slid og strid, som han heller ikke undgik, tog på helbredet. Han måtte melde sig syg i et halvt år, men en stærk vilje og et ukueligt mod hjalp ham over sygdommen.

I de godt 10 år pastor Preisz virkede i sognet, havde han, med sin personlighed og rige evner som ordets forkynder, været i stand til søndag efter søndag at samle en meget stor tilhørerskare om sig. Lørdag, den 3. januar 1942 blev der på Als Badehotel holdt afskedsfest for pastor Preisz og frue. En meget stor forsamling fra såvel syd – som nord i sognet fyldte Badehotellets store sal.

Formanden for Als menighedsråd, Emil Jørgensen, bød velkommen og udtalte; "Det er med stor beklagelse vi modtog meddelelsen om, at pastor Preisz vil forlade sognet. I de 10 år, han har været her, har vi lært at skatte ham som privatmand, men dog ikke mindst som præst. At hr. og fru Preisz har vundet sig mange venner er denne forsamling et udtryk for."

Endvidere talte lærer Rasmussen, Als, og lærer Ulrichsen, Helberskov. Formanden for Øster Hurup menighedsråd Ludvig Ludvigsen, fru lærer Rasmussen, Als, fru Anna Jeppesen, Øster Hurup, fru møller Jensen, Als og provst Winther, Skørping.

Pastor Preisz fik overrakt et guldur med inskription.

Både Preisz og frue takkede stærkt bevægede for den godhed, der var blevet vist dem i de forløbne 10 år, og det var med vemod, de nu tog afsked.

Pastor Preisz fik embede på Stevns i det sogn, der rummer den kendte Højrup kirke, der ligger ud til Stevns Klint. Her sluttede han sit aktive virke, og var kendt i området for, at når han cyklede rundt på sin enorm høje cykel, var han let genkendelig, idet han havde et langt, flagrende og hvidt hår.

1927 - 1931: Peter Rugholm.

Als Menighed var meget tilfreds med den nye unge præst. Han var en højt begavet mand, fin og lunerig, grundtvigsk indstillet.

Han følte opgaven i sognet meget vanskelig og skrev: "det, denne ukirkelige befolkning mest trænger til, er en præst af den skarpe vækkelsestype."

Rugholm fik venner her, for han var flink til at besøge gamle og syge, men det kirkelige liv var svagt.

Legemligt var han ikke rask, og så havde præsteparret den store sorg at miste deres lille søn og eneste barn, der døde brat ved et tømme en flaske med nikotin.

Rugholm forflyttedes i 1931 til et embede i Serup - Lemming menigheder. Han døde her i 1938, kun 45 år gammel.

Poul Gottfred Wanning var præst fra 1835 til 1851, da han blev sognepræst i Als i Aalborg Amt. Efter sin embedseksamen i 1816 blev han missionær i Julianehåb i Grønland. Senere blev han udnævnt til sognepræst samme sted og blev således Julianehåbs første egen præst. I årene 1820-1825 berejste han desuden Frederikshåb i embeds medfør.

Pastor Wanning giftede sig i 1817 med Juliane Krause, som var datter af slotsforvalteren og gartneren på Sorgenfri Slot. Juliane fulgte med til Julianehåb i Grønland, hvor parrets første barn, Johanne Wanning, blev født i oktober samme år. Sidstnævnte blev i 1842 gift i Torslev med læreren og kirkesangeren i Volstrup, Hans Rask Jepsen Astrup, og døde i Sæby i 1896.

Poul og Juliane Wanning fik i alt fire børn, som alle fødtes i tiden på Grønland.

Parrets anden datter Charlotte (*1819) var i 1850 trolovet med Adolf Sandegaard. Han ejede Fjeldgård i Torslev Sogn, hvor hun var husjomfru. I trolovelsestiden fik de i 1851 datteren Sophie Sandegaard, der døde dagen efter fødslen. Forældrene blev dog aldrig gift med hinanden, men endte i hver sit ægteskab. Charlottes senere mand var væver og ”rebslider” i Sæby, hvor hun også befandt sig ved sin død i 1884.

Pastor Wannings tredje barn, Johan Christian Wanning boede som voksen og gift i Topheden i Skæve Sogn.

Kort efter hjemkomsten fra Grønland døde Juliane Wanning i 1825 i Brøndum, Ribe Amt, hvor Poul Wanning var blevet sognepræst i januar måned samme år.

Det følgende år giftede han sig med den 31-årige Cathrine Marie Kirkeby, som ulykkeligvis døde af tyfus den 17. august 1826 – kun 6 uger efter brylluppet.

Det tredje ægteskab indgik pastor Wanning den 31. januar 1827 med den 25-årige Dorteia Margrethe Krarup. I dette ægteskab kom der 5 børn, hvoraf de 4 fødtes i Brøndum, mens den yngste datter, Maren, kom til verden i Torslev i 1837. Hun giftede sig i 1860 med faderens kapellan, Victor Christian Hjorth Koch, som sidst var sognepræst i Frederiksborg Amt.

Pastor Wanning havde ikke noget at gøre med Torslev Præstegårds landbrug, som han drev ved hjælp af forpagtere. Han holdt privatlærerinde til sine børn og havde for det meste ”lærlinge” eller ”kostgængere” i huset. I 1840 befandt sig således den 21-årige Thomas Nielsen Bjørnbak i præstegården for at blive forberedt til seminariet, og samtidig var hans bror Lars huslærer i Fjeldgård.

På et tidspunkt var provst Deichmanns sønneatter fra Sæby, Johanne Deichmann, en kort tid huslærerinde for præstens børn. Hun bukkede under for den tids svøbe, brystsygen, og døde 20 år gammel i Torslev Præstegård den 4. december 1847.

I Torslev præstegård boede der i 1851 foruden præsten og hans kone 2 hjemmевærende børn, en 14-årig pige fra Læsø, der omtales som ”kostgænger”, en privatlærerinde til børnene samt en karl og en pige.

Som før nævnt var avlsgården med tilhørende jord forpagtet ud, og forpagterens husstand bestod ud over ham selv af hans kone, to børn og tre tjenestefolk.

I pastor Wannings tid i Torslev var kirkegangen ringe, og han beskrives som en meget jævn mand. Hans gerning i Torslev sluttede i 1851, da han flyttede til Als i Aalborg Amt.

Her gik han for at være en rar, retsindig præstemand, ikke nogen stor taler, men mild og omgængelig.

Som ældre blev Poul Wanning meget svagelig og måtte derfor holde kapellan. Han mistede sin kone den 18. december 1863 og døde selv en måned senere den 20. januar 1864.

Fra Himmerland og Kjær Herred XIV 1925 side 352.

LIDT OM DE ÆLDRE PRÆSTER

I ALS

VED C. KLITGÅRD

1925

I Als Sogn, Hindsted Herred, levede i første Halv-del af det 18. Århundrede en Kunstdrejer, som interesserede sig for Historie, og som derfor foretog en Del Optegnelser af forskellig Art både efter mundt-lig og skriftlig Kilde.

Hvad der er blevet af Kunstdrejerens Hånd-skrift, lader sig vel næppe oplyse - det er efterlyst i Ålborg Amts Årbog 1913, S. 324 -, men i Als Præstearkiv fandtes endnu 1859 et Uddrag af Hånd-skriftet, omhandlende nogle af Præsterne i Als, og dette Uddrag ses i Tidens Løb at være blevet benyt-tet af forskellige Forfattere, således af Tauber i »Program for Ålborg Skole 1840«, S. 63, af Pastor A. H. Nielsen i hans »Samlinger til Viborg og Ål-borg Stifters Præstehistorie« (Kilden til en Del af det, Wibergs Præstehistorie meddeler om Præsterne i Als^[1] og af F. Hvass i »Samling af Meddelelser om Per-soner og Familier af Navnet Hvas«, V., S. 204 ff.

For en Del År siden var Kriminaldommer H. H. Hvass så elskværdig at overlade mig en Afskrift af en Del af dette Drejer- Håndskrift, nemlig en Afskrift af Pastor P. G. Wannings Afskrift af Manu-skriptet i Als Præstearkiv, sendt Etatsråd F. Hvass 1859, og da heri meddeles adskilligt om nogle Præ-ster i Als udover, hvad der er meddelt hos Wiberg og i »Saml. af Medd. om Personer og Familier af Navnet Hvas«, fortjener Indholdet formentlig Offent-liggørelse.

Tillige benyttes Lejligheden til i nogen Grad at berigtige og supplere Wibergs Oplysninger om de ældste Præster i dette Sogn.

Som den første Præst i Als efter Reformationen har Wiberg *Christen Stephansen*, der dog først kom her til Sognet 1564 - de tidligere kendes ikke.

Han var født i Varde 1532 og blev Student fra Ribe, studerede derefter kort Tid i København og blev så Skolemester Ø: Rektor i Varberg, hvor han var i 2 År. Så blev han syg og kom tilbage til København, hvor han atter studerede i 2 År, og kom så 1559 til Overgård som Huslærer for Jørgen Lyk-kes Søn Henrik, hvem han underviste i 4 År.

Efter 1563 at være blevet præsteviet i Århus Domkirke blev han endnu et År hos Jørgen Lykke, men kom så som Sognepræst til Als, hvor han var i ca. 10 År, indtil Advent 1573, da han blev Sognepræst til Budolfi Kirke i Ålborg. Som Præst i Ålborg har han gjort sit Navn bekendt gennem en Årbog, der delvis er trykt i »Jydske Saml.«, V., 68 ff., og som Præst i Als skal han - vist i Følge Kunstdrejerens Optegnelser - have omvendt »Beboerne fra den pa-velige Lærdom; han fik dem til at spise Kød og Flæsk i Fasten og at aflægge Salterbånd (?) samt til ikke at besøge Helgenbilledet Øvind eller Obind i et Hus Nord i Byen«; men det synes dog rimeligst, at disse Meddelelser må henføres til en tidligere Præst, der virkede nærmere Reformationstiden. »Da han holdt sin sidste Prædiken, græd Menigheden så me-get, at han sagde, at dersom han havde vidst, at hans Får havde en så stor Kærlighed til ham, ville han hellere have ladet sit Liv, før han skulle drage fra dem.

Han skrev dem siden til fra Ålborg. Han fik hele Menigheden omvendt undtagen en gammel Kone, som ej lod sig tvinge.« I Ugen før Påske 1594 faldt han i Løkken ved Papegøjen, nu Kildeanlægget i Ålborg, og brækkede sit venstre Ben, og efter den Tid var han måske noget skrøbelig, thi 5. August 1599 stod han på Prædikestolen i Ålborg og anmodede om Menighedens Forbøn, at Gud enten ville nådelig forlove ham herfra eller hjælpe ham til sin forrige Førlighed, men straks efter at Kirketjene-sten var endt, måtte han gå i Seng, og han døde derefter den 27. August og blev 29. s. M. begravet i St. Budolfi Kirke ved nordre Side af Alteret, hvor også hans første Hustru havde sin Grav.

Efter 1564 at være kommet til Als ægtede han samme År *Maren Hansdatter*, Datter af Præsten Hans i Mariager. Hun døde i Ålborg 7. Oktober 1694, og Chr. Stephansen ægtede derpå efter

2 ½ Års Enkestand *Mette Iversdatter*, der overlevede ham.

I første Ægteskab havde han 7 Sønner og 4 Døtre, i andet var der 2 Børn, af hvilke det yngste - en Datter Maren - var født Dagen efter sin Faders Død. Hans Børns Skæbne kendes ikke udover, at 2 Sønner Hans og Steffen - vist de ældste døde i København og blev begravet i Frue Kirke, og den ældste Datter Anna døde i Ålborg 1582.

I Als efterfulgtes Chr. Stephansen 1573 af Hr. *Mads Christensen*, der ikke - som antaget hos Wi-berg kan være hans Søn. Han døde 1604 efter at have været gift 3 Gange. Muligt var han Kapellan ved Budolfi Kirke, før han kom til Als; han kaldtes »gamle Hr. Mads«, og i hans Alderdom læste hans Datter for Menigheden. Hans Enke hed *Valborg* - - -, og hun blev gift med en Bonde Erik Niel-sen i Als.

Efter Hr. Mads fulgte Hr. *Lars Mariager*, der døde ugift 1605; han var her antagelig kun så kort Tid, at han ikke nåede at blive gift med Hr. Mads' Enke eller Datter.

Så fortæller Drejeren således:

»Efter ham kom Hr. *Morten Madsen Hvas*, en Fogedes Søn fra Lesøe. Han døde 1623^[ii].

Da Menigheden kaldte ham, som den Tid var brugeligt, da skal han have lovet dem noget, som han siden, da han var Præst; ikke ville holde, hvor-for de blev vrede og sagde, at hans Børnebørn kom til at betale det. Han svarede dem og sagde: at var der så lang Tid til, så var der ingen Nød.

Men hvad det var, han lovede dem, det ved jeg ikke, uden det var jo, at han skulle have ægtet salig Mads Christensens Enke, navnlig Voldborg, som dog siden blev gift her i Byen, og fik en Bondemand navnlig Erik Nielsen (vid. Mads Christensen ø: gl. Mads).

Den Spådom, som Sognemændene spåede Præ-sten Hr. Morten, blev muligen sand, thi hans Børne-børn, som vare 1 Dreng og 3 Piger, blev ulykkelige og arme næsten alle 4, som siden skal forklares.

Hr. Morten og hans *Hustru*^[iii] ligge begravne udenfor den nordre Sacristiedør i et Begravelse på den Tid, som var intet større end til 2 Lig. Der ligger en 6-kanted Steen over dem.

Hun fik siden efter Hr. Mortens Død til Ægte Hr. *Christen Pedersen Tissing*^[iv], som og i lige måde var Præst her i 17 År, men havde ingen Børn med ham.

Efter Hr. Christen Tissings Død blev anno 1640 hans Stifsøn Hr. *Mads Mortensen Hvas* Præst her i Als, var her i 34 År. Han havde med sin første Hustru *Maren Christensdatter Knabe*, som var Hr. Christen Knabes Datter af Bælum, 4 Børn: een Søn hedde *Morten* og 3 Døtre, som var *Else* og *Birgite* og *Anna* Madses Døtre, som alle 3 fik Forpagtere og Fogder, og blev på det sidste forarmede, og i særdeleshed den Sidste, Anna, som blev gift efter Faderens Død.

Hun fik en Tjener, som havde væ-ret Foged, og siden, der hun fik ham, blev en Skole-holder^[v].

Sønnen *Morten* var Student, men slog sig til Drukkenskab og Løsagtighed, blev Soldat, og døde i Elendighed^[vi]. Og blev således sandrue, som Bøn-derne spåede deres Farfader Hr. Morten, som foran er omtalt.

Jeg har i min Være et Brev in Original, som hans Fader Hr. Mads skrev ham til til Deg-nens her i Byen, hvor han stedse holdt Slaberadtz.

Et meget gudelig Brev, så at man må græde der-ved, når man læser det, som var det sidste År, han levede.

Hans anden Hustru var *Kirsten Sørensdatter* fra Vive, som var ikke hos ham uden eet Års Tid eller to. Hun levede mange År efter ham, og boede på det sidste i Vive, og fik Pension af Kaldet til hendes- Død.

Han var christelig Præst her i 34 År til Anno- 1674 den 11. Juni, da han blev begravet. For Liig-prædikener, som han gjorde, begærede han intet. Men enhver efter deres Tykke ofrede ham det, som de ville give ham, på Alteret i Kirken næste Højtid derefter.

Siden opkom den Skik at accordere forud og betale med det Samme. Han var en berømmelig Mand, og meget vel begavet både for Alteret og i Prædikestolen. Han var og i hans Levnet smuk og pusseerlig. Han gjorde sig meget gemeen med en Smed her i Byen, som hed Hans Smed, som og var meget pusseerlig, så de gjorde hverandre mange lystige Puds. Han gik tit til Smeden ved Smedjen for Tidsfordriv, og ellers når han havde noget selv at flye ham at gøre.

Iblandt andre Pudser, som de gjorde hverandre, er dette. Engang tog Smeden et Par Vanter, der var Præstens, og kastede dem på Ilden, så de blev opbrændte. Præsten tog det for godt, men tænkte nok at ville hævne det, som han også gjorde.

Noget derefter kom Præsten gående omkring Smedjen, og fornåm, at Smeden var ikke i Smedjen, men var nylig med Andre gåen af Smedjen. Præsten går ind ad Smedjen, og tager en god Del Kuld, og lægger på Ilden; derefter tager han alle de Hamre, som vare udi Smedjen, alle slags, som havde Træskrafter; dem lægger han på Ilden, og vender Skafterne ind ad Ilden, giver sig så til at blæse til så længe, alle Skafterne vare i Brand, forføjer sig af Smedjen.

Da Smeden siden kom ud, da havde han ingen Slags Værktøj, som jo Skafterne

vare opbrændte af; måtte så lade gøre nye Skaf-ter til alt hans Værktøj, før han kunne bruge det Igen.

De gjorde en kontrakt med hverandre: der-som Smeden døde først, da skulle Præsten prædike over ham for intet, som han og vel gjorde; thi Sme-den døde først, dog begge et År. Men hvad Smeden havde lovet at skulle gøre, om han havde overlevet Præsten, det ved jeg ikke.

Smeden døde den 27. April 1674, og Præsten den 11. Juni samme År, som var 6 Uger efter. Når samme Præst gik ad Marken om Sommeren til hans Folk enten i Høebjerringen eller om Høsten, og han fandt dem at ligge og hvile sig, da gik han ikke til dem, men lod dem ligge, og taledet intet til dem. Han lod opsætte og bepryde den nordre Tavle i Kir-ken, som hans Fader Hr. Morten Madsen havde ladet gøre; og stod den nederst i Kirken uopsat og umalet i 17 År, så længe hans Stiffader Hr. Christen Tissing var Præst her. Der siges, at han skal have været for [tom Plads i Teksten] med at tvinge Fanden, som flyede ham nok at bestille. Når han rejste om Nat-ten, væltede Vognen med Præsten mange Gange, men Præsten lærte ham at [tom Plads i Teksten].

Ellers havde han også i Alderdommen stor Harme og Fortræd og Hjertesorg for sine Børns Skyld, som og måske lagde ham i hans Grav, som han spåede sig selv i et Brev til hans egne Søn, som før er omtalt. Hvilket Brev jeg ikke kan forbigå, jeg jo her skal indføre så lydende:

Kjære Søn! Jeg kan ikke undlade formedelst den Omsorg, jeg efter faderlig Skyldighed haver og drager for Din Velfærd, hvilken jeg vel seer vil peri-clitere, dersom Du Dit Levnet og Omgængelse skulle saalænge continuere, som Du fanger an med. Thi jeg kan ikke føre det over min Samvittighed, jeg jo må vare Dig ad Din Skade, at jeg for Gud og Ver-den kan være undskyldt; om Du det ellers i saa god Mening vil optage, som det forestilles. Thi naar har Du nogen Tid hørt, at det har gaaet de Børn vel, som foragte deres Forældre, ere dennem ulydige, gjenstridige, ugudelige, ja saa aldeles tyrannisk, at de drager uden al billig Aarsag baade Kaarde og Kniv til dem. Skriftens Exempel kan ikke være Dig ukund-bart, at Du jo vel veed, at Cam, der bespottede sin Fader, blev forbandet; Absalon, der drog Sværd imod sin Fader, jammerlig omkom. Den forlorne Søn, som ville ikke lyde sin Fader, blev straffet med For-agt, Nøgenhed og Hunger. Gud bevare Dig fra saadanne og andre farlige Ulykker. Vil Du sige: Jeg har ladet Dig lide Nød i Kjøbenhavn, da vil jeg spørge Dig ad, om jeg ikke sendte Dig over med gode Klæder, Ulden og Linned, med Seng og Fatallie, med 20 Rdl. rede Penge. Siden skikkede Din salig Moder Dig under stundom baade Kost og Penge; jeg skikkede Dig selveengang 7 Daler, eengang i et Brev 4 Rdl. Jeg betalte Niels Madsen i Helberskov en-gang 12 Daler, en Skipper 8 Daler foruden, hvis Du endnu staar til Rest med der ovre, hvilket Du veedst bedre, hvor meget er end jeg. Ville Du nu selv summere, hvad Klæder, Kost, Seng og Penge Du haver bekommet ringere end et aar, da skulle det være Din egen Spot, at Du ville tale om, at Du har lidt Nød. Hvad kunne den fattige Fader svare til, at hans forlorne Søn fordøiede udi en Hast, det han kunne opholde sig med i mange aar. Sandelig jeg angrer mig, når jeg seer andre Folk at bekomme Ære og Glæde af deres Børn ved ringe Bekostning. Og jeg har spenderet mine Midler på mine Børn, og lever i Gjeld og Bekymring, haver hverken Ære eller Glæde eller ringeste Tak derfor, men Vrede og Foragt baade af den Ene og de Andre, ville ikke be-tænke, jeg kan ikke myndte Penge, ikke tigge, ikke stjæle, ikke bekomme tillaans, men ere saa sindede, som exequerer over den fattige Bonde, og begjærer af ham umuelige Ting. At jeg forskaffer Dig idelige Haandpenge at fordrikke, har jeg saalidet Raad til, som Du Fornødenhed til. Din Nødtørftighed kan Du have saa god, som jeg selv; men at jeg skulle holde en aaben Kjelder for Degnens Port, fordi Du kan holde der Slaberadtz, det agter jeg ikke at gjøre. Det var bedre, Du holdte Dig til Din Bog, og om-gikkes med Din Fader. Jeg er ikke endnu så grove, at dersom Du ville conferere med mig, om hvis Du læste, Du jo kunne finde hos mig så stor Opbyg-gelse som hos Degnen. For tænk, at jeg trykker nogen på Bylden. Jeg vil ikke bære Eli Synd, som styrte sin Hals itu, fordi han ikke straffede sine Søn-ners Ulempe; men jeg ville gjerne leve og døe med en god Samvittighed. Du revst Dine Ærmer op i Aalborg og kaldte det Klude. Jeg gaaer daglig i een som jeg har vel haft en halv Snees aar. Jeg holde; hende ikke endnu for Klude; hun skal endnu tjene mig en halv eller heelt aars Tid, så bliver det elleve. I den Sted Du ikke har baaren Din et heelt aar. Min Kone, for jeg tør ikke sige Din Moder, sad på færde at gaa ud og skaffe Dig disse Fornødenheder, Du faer afsted, og kom saa mild igjen med stor Be-skedenhed og Skikkelighed for fremmede Folks øien. Dersom jeg paukelerede og braskede selv eller min Kone, og lod eder miste, da maatte I klage. Nu fik jeg ikke saa meget, jeg kunne

binde om min Finger, hun Ikke heller men et Par Handsker for sine egne Penge. Hvis Offerpenge, jeg havde samlet, betalte jeg til Jens Himmerig i Talkes Borde og Lars Eske-sen, som ikke kunne længere staae, hvor jeg og købte 2 ? Jern og 1 Fjerding Tjere til Gaards Fornøden-hed, veed jeg ikke, hvor de løb hen. Du skjeldede min Kone i Aalborg, at hun forførde Dig for mig. Har hun gjort det med Ord eller Gjerning mod no-gen af mine Børn, saa var jeg ikke et Guds Barn mig til Vrede og Eder til Skade; men vilde hellere dølgge for mig, om noget passeerde, som kunne give mig Harm. Og hvad har nogen behov at forføre den, som forfører sig selv og lader sig forføre. Din Arvepart anlangende, skal Du bekomme og vorde Dig følgagtig levendes og dødt, bekomme til Hænde Skifte-brevet, som kan udvise, hvor udi det bestaaer; hvil- ket jeg ikke kunne skaffe tilveie for Pengemangel, førend nu jeg købte det i Aalborg Papir dertil. Din Søsters Guldkjæde har jeg sat ud for 30 Rdl. til Din Fornødenhed. I naar jeg kan den igjen indløse, at den ikke skal gaee bort for halv Værd. Naar du agter at reise, saa lad os det vide. Thi Dine Tan-ker ere mig forborgne, saa at vi gjerne gjøre Dig al den Befordring, som vi kan for Verden være undskyldt udi.

Men det er min største Frygt, at Du af ondt Selskab skal forraades og forføres, og i Drukkenskab komme i Ulykke. Thi hvad kan jeg andet, end saadant befrygte, eftersom Du i min egen Nærværelse undseer Dig ikke for det at gjøre som alle Retsin-dige maatte forundres og have Afskye at see på. Det lægger mig i min Grav, at mine Børn, som jeg har extinueret mig for, og sat mig yderlig ud for, conspirerer mod mig, og paafører mig Banghed og Hjertesorg. Men Gud skal være Dommer imellem mig og dem. Dog Gud forlad dem, og forløs mig. saa blive de qvit for mig, og jeg for al Verdens For-tred og Onde.

Betænk nu selv, om Du ikke selv har givet Aar-sag til delte Skrivelse, hvilket jeg ikke uden Veemo-dighed har skrevet, som kaldes endnu saa længe det Dig behager

Din Fader

Mads Mortens Søn.

Her ender Beretningen i Manuskriptet om Præ-sterne Hvas. Hvad der til sidst er blevet af den forvildede Søn, nævnes ikke.

Efter Mads M. Hvas kom *Niels Kal* og efter denne *Otto Printzler*. I Anledning af Sidstes Død findes i Manuskriptet følgende:

»Her Otto døde den 25. Aug. 1708 og blev begravet midt i Altergulvet i det gamle Begravelse, som Her Mads Hvas havde ladet gøre, hvor udi han og hans første Kone blev begravede. Men da det siden blev forfalden med Luger, da lod Fru Rumohr opfylde det ganske med Jord, og åbnede Risterne og fyldte dem med Jord. I dette med Jord opfyldte Begravelse blev Hr. Otto begravet.«

[i] A. H. Nielsen har dog muligt kendt hele Drejer-håndskriftet, da hans Viden om den første Præst, Hr. Chri- sten, synes at

hidrøre herfra

[ii] Han var født 1577, Søn af Mag. Mads Mortensen Hvas, død 1628, der var Præst på Læsø o. 1590, hvorfra han 1593 kom til Vorning i Viborg Stift. Gift med Bodil Ja-kobsdatter af Vorning.

[iii] Anne Christensdatter. Gravsten over hende og hendes 2 Mænd findes i Als Kirke.

[iv] Død 1640.

[v] De måtte på det sidste begge to gåe at tigge. Man-den hed Bertram Nielsen Buchwalt, og de nævnes 1686 som boende i Als.

[vi] Blev 1670 Student fra Ålborg, var antagelig gift og Fa-der til en Niels Mortensen Hvas, der døde i Als 1747.